

ETYMOLOGICAL ASPECTS OF ROMANIAN EXPRESSIONS OF NAVAL ORIGIN

Corina Sandiuc

Assist., PhD, "Mircea cel Bătrân" Naval Academy, Constanța

Abstract: Terminology can be defined as an activity (a set of practices and methods used for the collection, description and presentation of terms), a theory (the set of premises, arguments and conclusions needed to explain the relationship between concepts and terms), or the vocabulary of a specialized field. Depending on its degree of specialization or scientificity, we can say that there are several types of terminology, namely: the scientific terminology, the technical terminology and the terminology of professions or crafts. The three terminological types are not entirely distinct from one another, the words moving from one category to another, as the domain to which they belong develops and diversifies. What makes maritime terminology special is that it seems to have something in common with all of the above mentioned types of terminology. Therefore, if we were to enclose maritime terminology in one of the three groups, we would note that it includes a theoretical part, which may be associated with the scientific vocabulary, and an applied part, which, depending on the degree of development of the techniques and of the technologies used, can belong either to the technical vocabulary or to the professional vocabulary.

Keywords: terminology, specialized language, maritime term, on-board communication;

Abordări mai moderne ale terminologiei consideră că aceasta poate fi înțeleasă numai dacă este raportată la limbajele specializate și la comunicare, îndeplinind astfel o varietate de roluri, toate legate de comunicare și de transmiterea de informații. M. T. Cabré identifică, într-o primă etapă, patru puncte de vedere asupra cercetării terminologice și aplicațiilor sale:¹

- a) Pentru lingviști, terminologia este parte a lexicului general, definită fiind de conținut și utilizarea pragmatică.
- b) Pentru specialistul într-un domeniu, terminologia este reflectarea formală a organizării conceptuale a unui domeniu specializat și un mijloc necesar de exprimare și comunicare.
- c) Pentru utilizatorii finali (directi sau indirecti), terminologia reprezintă un set de unități de comunicare, utile și practice, care sunt evaluate conform criteriilor de economie, precizie și conformitate.
- d) Pentru cei care se ocupă de planificarea lingvistică, terminologia reprezintă o zonă care necesită intervenție pentru a-și reconfirma utilitatea și pentru a-și asigura supraviețuirea și continuitatea prin modernizare.

Se identifică astfel două grupuri principale de utilizatori ai terminologiei: utilizatorii pentru care terminologia este un instrument de comunicare directă sau prin intermediari și terminologii, pentru care terminologia reprezintă un scop în sine și care, prin munca lor, facilitează comunicarea sau o mediază într-un fel sau altul.² În funcție de nevoile acestor două

¹ M. T. Cabré, 1999, p. 11.

² M. T. Cabré, 1999, p. 11.

grupuri, putem considera că terminologia are două dimensiuni care sunt strâns legate între ele: o dimensiune comunicativă și o dimensiune lingvistică.

Intermediarii terminologiei sunt profesioniști ai limbii, cum ar fi: traducătorii, autorii de lucrări tehnice și interpreții, care au nevoie de terminologie pentru a-și îndeplini sarcina de facilitare a comunicării. În ceea ce privește terminologia, terminografi și neologii, aceștia sunt cei care se ocupă de planificarea limbii și a informației transmise. Munca lor constă în compilarea, descrierea, procesarea și crearea de termeni, de aceea ei trebuie să fie atât specialiști ai limbii și cercetării, cât și specialiști ai unui anumit domeniu.

Utilizatorii direcți ai terminologiei sunt specialiștii fiecărui domeniu. Pentru ei, terminologia reprezintă un instrument necesar pentru comunicare și un element important pentru conceptualizarea conținutului domeniului în care profesază. În esență, terminologia are o existență socială concretă, fiind o clasă funcțională de elemente lexicale care se manifestă în activitatea comunicațională.³ Nevoile comunicative ale utilizatorilor pornesc de la cunoașterea conceptului și din nevoia de a comunica această cunoaștere. Interesul specialiștilor pentru terminologie se axează pe concepte și pe felul în care acestea pot fi denumite clar și non-ambiguu.⁴ De aici rezultă interesul specialiștilor pentru standardizare în vederea definirii și delimitării conceptelor și stabilirea desemnărilor corespunzătoare.

O opinie la care subscriem este cea exprimată de M. T. Cabré, conform căruia cele două abordări, tradiționalistă și modernă, sunt complementare, deoarece reprezintă două perspective de analiză a terminologiei: una normativă, a specialiștilor, care folosesc termenii pentru fixarea informației științifice și realizează comunicarea specializată și una mai flexibilă a nespecialiștilor, care folosesc termenii în condițiile reale ale comunicării.

Alice Toma consideră propice această unificare a rezultatelor terminologiei interne, normative cu cele ale terminologiei externe, lingvistice:

“...această întâlnire nu poate fi decât benefică pentru ambele tabere: lingvistul poate furniza normatorului instrumente care să asigure perenitatea în limbă a desemnării conceptului, iar specialistul poate deschide lingvistului accesul la taxonomiile conceptuale fără de care descrierea semantică ar rămâne arbitrară, inexactă.”^{5,6}

În perioada actuală, terminologia este privită drept odisciplină aflată în strânsă corelație cu planul social, o disciplină care evoluează în funcție de nevoile reale ale utilizatorilor.⁷ E. Coșeriu este extrem de elocvent în acest sens. Conform autorului:

“...actul lingvistic este un act individual, o creație a unui individ și corespunzând unei intuiții personale, în fiecare caz inedită, dar este concomitent și act social, adică determinat social, dat fiind că semnele pe care le folosim, nu le folosim „ex novo” în fiecare caz particular, ci doar le re-creăm pe baza unor modele acceptate de către o comunitate și inteligibile în această comunitate.”⁸

Prin urmare, aspecte sociolingvistice, precum: mediul, atitudinea utilizatorilor, predilecția pentru un termen sau altul etc. sunt considerate elemente esențiale. Această perspectivă asupra terminologiei este mai în ton cu cerințele societății contemporane, unde reflecțiile epistemologice

³ Vezi K. Kageura, 2002, pp. 12-14.

⁴ Pentru J. C. Sager termenii sunt o clasă funcțională de unități lexicale, funcția lor fundamentală fiind aceea de a exprima cu mai multă acuratețe sensuri considerate ca fiind necesare într-un anumit domeniu (J. C. Sager, 1990, pp. 57-58).

⁵ A. Toma, 2006, p. 40.

⁶ Astfel, descriptivul și normativul interferează: „...pe de o parte, descrierea stadiului actual este o condiție firească a normării, iar pe de altă parte, normarea terminologică nu poate fi, evident, creație ex-nihilo.” (A. M. Jercan-Preda, 2010, p. 49).

⁷ Vezi și I. Busuioc, M. Cucu, 2003.

⁸ E. Coșeriu, 1995, p. 56.

au lasat locul unor atitudini mai pragmatice. Nevoile comunicative reale, care necesită eficiență au făcut să pălească importanța principiilor teoretice din spatele chestiunilor terminologice.

În aceeași ordine de idei, I. Coteanu privește terminologia ca pe:

“...un sistem lingvistic mai mult ori mai puțin specializat în redarea conținutului de idei specifice unei activități profesionale, unuia sau mai multor domenii din viața social-culturală cum sunt arta literară, știința și tehnica, filosofia, critica literară și artistică, istoria, viața familială etc., care, toate au, ori tind să aibă, cuvinte, expresii și reguli proprii de organizare, rezultate din diverse restricții impuse limbii.”⁹ Într-adevăr, „orice limbaj nu este decât limba căreia i se atribuie o destinație specială.”¹⁰

În ceea ce privește terminologia utilizată la bordul navelor, aceasta reprezintă: “un sistem de izoglose caracteristic limbajului tehnic al marinarilor”.¹¹ Asemeni oricărei profesii, acest domeniu de activitate și-a creat propriul sistem de cuvinte speciale, de termeni. Așadar, atunci când vorbim despre terminologia marinărească, ne referim la un instrument de comunicare a unor cunoștințe specifice la nivelul unei colectivități profesionale.

Comunicarea la bordul navelor acoperă un domeniu complex de activitate. Dacă ar fi să ne limităm doar la navigația maritimă, terminologia la care facem referire corespunde segmentului lexical care reflectă navigația pe mări și oceane și cuprinde termeni care desemnează:

- a. tipuri de nave și ambarcațiuni maritime - comerciale, militare și de agreement. (e.g. *petrolier, barjă, bric, corvetă, costier, dragor, fregată* etc.)
- b. părțile componente ale navei (e.g. *arbore, babord, bordaj, cală, cambuză, careu, chilă, provă, pupă, opera vie, opera moartă* etc.)
- c. elemente referitoare la arboradă, greement și velatură (e.g. *ghiu, gréa, măr, pic, balon, bonetă, ghiu, manevre fixe, manevre mobile, vergă, măr, pic, pirogă, rândunică, transfilaj, voalură* etc.)
- d. funcții de la bordul navelor (e.g. *aspirant, comandant, marinar, ofițer, cadet, șef mecanic, timonier* etc.)
- e. manevre și acțiuni asociate domeniului navigației (e.g. *a afreta, a ambarca, a ancora, a arbora, a capela, a debarca, a derapa, a draga, a fila, a garnisi, a guverna, a ecluza* etc.)
- f. instalații și instrumente de bord, mecanisme și accesorii de punte (e.g. *alidadă, anemograf, anemometru, compresor, comutator, giroscop, girocompas, instalație de balast, mecanisme de punte* etc.)
- g. concepte referitoare la matelotaj (e.g. *garlin, gașă, manevră, nod, nod de schelă, nod de șfilanță, nod de strapazan, nod de școndru, tresă, verină, voltă, parabucă* etc.)
- h. obiecte de armament din marina militară (e.g. *caronadă, cuirasat, escortor, escortor de coastă, escortor de escadră, flotilă, torpilă* etc.)
- i. meteorologia marină (e.g. *briză, ciclon, curent, gren, hulă, maree, muson, remuu, resac, trombă* etc.)
- j. geomorfologia marină (e.g. *aisberg, canal, golf, ocean, portaj*, etc.)
- k. amenajările portuare (e.g. *avanport, chei, debarcader, deroșeză, dig, doc, ponton, radă, șantier naval* etc.)

⁹ I.Coteanu, 1973, p. 45.

¹⁰ *Idem*, p. 617.

¹¹ E. Coșeriu, 1995, p. 33.

Însă, acest segment lexical nu se limitează la subcategoriile enumerate mai sus, el cuprinzând și termeni ce aparțin unor domenii conexe, cum ar fi: construcția de nave, astronomia, matematica, fizica, pescuitul, comerțul, transporturile, telecomunicațiile, exploatarea portuară, construcția mijloacelor de plutire etc. Evoluția tehnologică din secolul al XX-lea a dus, în plus, la asimilarea, în cadrul terminologiei maritime, a altor domenii științifice și tehnice, cum ar fi: electromecanica, electronica, informatica etc. Noi mecanisme și instrumente de mare precizie apar la bordul navelor comerciale și militare, modificând considerabil aspectul terminologiei marinărești românești. Așadar, terminologia utilizată la bordul navelor prezintă elemente comune atât terminologiilor științifice, cât și terminologiilor tehnice sau ale meseriilor și poate fi încadrată, în opinia noastră, între terminologiile tehnico-științifice, ca subvariantă a stilului științific.

Datorită zonelor de interferență între terminologia marinărească și alte terminologii, observăm faptul că termenii maritimi pot depăși uneori granițele domeniile prestabilite. Există, astfel:

- Termeni generali sau comuni - cunoscuți de cei care lucrează în domeniu și de majoritatea vorbitorilor: *abandon, aisberg, ambarcațiune, ancoră, bară, bazin, cârlig, mare, mal, dig, ciclon, uscat, vânt etc.*
- Termeni specifici - reprezentativi pentru domeniul în cauză, dar care se regăsesc și în unele domenii conexe: *a aborda, a acosta, a ambarca, a arbora, bord, a debarca, a deriva, a devia, epavă, escală, a escorta, a eșua, manevră, a naviga etc.*
- Termeni specializați - aparțin limbajului ultraspecializat, utilizarea lor limitându-se doar la un număr restrâns de specialiști:¹²*alimba, anemograf, ambardee, balonet, a bandă, berton, brigantină, cabestan, chilă de rului, filă, fungă, a grăea, marcă de bord liber, micul pavoaz, nod de palanc etc.*

Comunicarea la bord este însă și rezultatul unui consens între utilizatori, consens ce rezultă în urma standardizării conceptuale și denominative. De altfel, dezvoltarea terminologiei din domeniul transportului naval prezintă înalt interes de ordin economic, limbile de largă circulație internațională exercitând întotdeauna o influență notabilă asupra terminologiei marinărești în general. În acest sens, limba utilizată este, de multe ori, alta decât cea maternă. De aici rezultă ineditul terminologiei maritime, care face ca o comunicare adecvată și eficientă, bazată pe transmiterea și receptarea informațiilor să fie condiționată de o competență nu doar terminologică, ci și lingvistică.

Însușirea terminologiei aferente atât în limba maternă, cât și în limba engleză, reprezintă o condiție sine qua non pentru pregătirea specialistului și pentru realizarea funcțiilor principale ale comunicării specializate de la bordul navelor. De aceea, terminologia marinărească s-a dezvoltat și ca disciplină, pentru a răspunde nevoii de claritate și de precizie a comunicării.

Asemeni altor terminologii rezultate în urma colaborării la nivel internațional în vederea dezvoltării economice, științifice și tehnologice, terminologia marinărească a fost expusă procesului de standardizare prin intermediul organismelor autorizate. Astfel, Organizația Maritimă Internațională (OMI, în engleză - International Maritime Organization, IMO) a fost înființată în scopul asigurării securității maritime, al facilitării cooperării în domeniul navigației maritime internaționale și al elaborării convențiilor internaționale privind navigația maritimă.

¹² Vezi M. Ploae-Hanganu, 1992, p. 482.

Una dintre rezoluțiile adoptate de OMI privește o serie de expresii standard de comunicare maritimă (Standard Marine Communication Phrases, SMCP), a căror utilizare este recomandată atât navigatorilor, cât și autorităților din domeniul educației maritime. Acest sistem lingvistic standardizat a fost elaborat pentru a fi utilizat de marinari, în urma acordului că o limbă comună - și anume limba engleză - ar trebui să fie stabilită pentru a deservi navigația internațională, în care apar deseori dificultăți legate de comunicare.

Sistemul SMCP propus de OMI include expresii și propoziții utilizate în comunicațiile dintre țărm și navă (și viceversa), de la navă la navă, precum și în comunicațiile de la bord. Obiectivul propus este acela de a aborda problema barierelor lingvistice apărute în activitatea pe mare și de a evita neînțelegerile care pot cauza accidente. Acest standard se bazează pe o cunoaștere de bază a limbii engleze, incluzând expresii pentru utilizarea atât în situații de rutină cât și în situații de urgență.¹³

În concluzie, terminologia marinărească este un domeniu extrem de complex, care îndeplinește, înainte de toate, rolul unui instrument de comunicare a unor cunoștințe specifice la nivelul unei colectivități profesionale. Dincolo de acest aspect, terminologia utilizată la bordul navelor este și rezultatul unui consens adoptat la nivel internațional, menit să faciliteze comunicarea la bord prin intermediul unei *lingua franca* și a unor elemente lingvistice standardizate.

BIBLIOGRAPHY

- BUSUIOC, Ileana, CUCU, Mădălina, 2003, *Introducere în terminologie*, Universitatea din București: <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/terminologie/index.htm>
- CABRÉ, M. Teresa, 1999, *Terminology: Theory, methods and applications*, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- COȘERIU, Eugen, 1995, *Introducere în lingvistică*, Cluj: Editura Echinox.
- COTEANU, Ion, 1973, *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, București, Editura Academiei RSR.
- JERCAN-PREDA, A. M., 2010, *Locul limbii franceze în structura etimologică a lexicului geografic românesc*, București: Editura Universitară.
- KAGEURA, KYO, 2002, *The Dynamics of Terminology. A descriptive theory of term formation & terminological growth*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- PLOAE-HANGANU, Mariana, 1992, „Terminologia și limba comună”, în: *Limba Română*, nr. 9, anul XLI, pp. 479-482.
- SAGER, Juan Carlos, 1990, *A Practical Course in Terminology Processing*, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.

¹³ Vezi <http://www.imo.org>